

Outi Setälä  
johtava tutkija

30.9.2022

SYKE/2022/1844

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

**Viite:** Lausuntopyyntö 27.9.2022

## Asiantuntijalausuntopyyntö; HE 141/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

### Suomen ympäristökeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto

Suomen ympäristökeskus (SYKE) kiittää mahdollisuudesta lausua maa- ja metsätalousvaliokunnalle laista jätelain muuttamiseksi.

Maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt asiantuntijalausuntoa laista jätelain muuttamiseksi. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön tiettyjen muovituotteiden ympäristövaikutuksen vähentämistä koskeva direktiivi. Tällä hetkellä Suomessa on varsin vähän määrällistä tietoa kaikesta ympäristöön päätyvästä muovijätteestä. Suurin osa tiedoista on toistaiseksi saatu rantaroskien seurannasta, jota toteutetaan meristrategiadirektiivin velvoittamana. Suurin osa seurantaan kuuluvista rannoista on kaupunkirantoja tai niin sanottuja välimuotoisia rantoja suhteessa urbaaneihin ihmispaineisiin, sijoittuen siten, että niiden kautta saadaan tietoa etenkin kuluttajien tuottamasta roskasta. Nämä kuluttajaperäiset roskat ovat suurelta osalta peräisin maalla sijaitsevista lähteistä, joista ne kulkeutuvat vesiympäristöön erilaisia vesireittejä pitkin (yhdyskuntajätevedet, hulevedet, purot, joet).

Yleisin yksittäinen roskatyyppi niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa on selluloosa-asetaatista valmistettu tupakantumppi, mikä näkyy myös rantaroskaseurannan tuloksissa. Tumppien määrät ovat korkeita etenkin kaupunkirannoilla ja rannoilla, joita käytetään virkistytymiseen. SUP-direktiivin määritelmän mukaan selluloosa-asetaatit sisältyy muoveihin. Laaditut suunnitelmat tupakantumppien keräämiseksi erillisiin roska-astioihin ovat siten hyvin perustellut. Seurantarantojen sijainnin takia rantaroskien seuranta ei anna kattavasti tietoa merellä syntyvän roskan määrästä. Tätä tietoaukkoa paikataan vuosien 2022–2027 aikana Suomen ympäristökeskuksen ja metsähallituksen yhteistyönä osana laajempaa Life hanketta (BIODIVERSEA), missä kartoitetaan saariston ja ulkosaariston rannoille kertyvän roskan määrää, sekä jatketaan jo aiemmin aloitettuja tutkimuksia merilintujen pesien muoviroskista. SYKEN merimetsäluodoilla tekemien roskakartoitusten lopullisen aineiston perusteella tutkimusluotojen rannoilla oli suuret määrät muoviroskaa ja myös pesien rakennusmateriaalien joukossa havaittiin säännönmukaisesti erilaisia muovituotteita tai niiden palasia. Suomenlahdella sijaitsevien neljän pesimäluodon pesien roskista 39 % arvioitiin olevan peräisin kuluttajilta. Meriliikenne aiheutti aineiston mukaan 7 %, rakentaminen 20 % ja kalastustoiminta 27 % pesien muoviroskista. Vastaavia tutkimuksia ei ole tehty sisävesissä, missä roskaantumisen ei myöskään kuulu vesipuitedirektiivin alaisiin seurantakohteisiin. Pidä Saaristo Siistinä ry:n Siisti biitsi -kampanjan perusteella, sekä Suomen Akatemian rahoittaman, jo päättyneen mikromuovien esiintymistä ympäristössä tutkineen MIF-hankkeen tulosten valossa on syytä olettaa, että vastaavat roskapaineet vesien roskaantumiselle ovat läsnä yhtä lailla sisävesiympäristöissä kuin merialueilla. Esityksen mukaan vuoteen 2024 mennessä Suomeen asennettaisiin noin 18 300 ASiantuntijalausunto 2 (3) Outi Setälä, johtava tutkija Suomen ympäristökeskus (Syke) 30.9.2022 tupakkaroskista, joiden hankinnan ja ylläpidon kustannukset maksaisivat tupakkatuotteiden tuottajat. Ehdotuksessa ei tarkemmin määritellä sitä, miten nämä roska-astiat sijoitettaisiin. Koska taustalla on tarve vähentää roskan kulkeutumista vesistöihin, tulisi

roska-astiat sijoittaa siten, että ne vähentäisivät pintavaluman mukana hule- ja rantavesiin muilla tavoilla päätyvien tumppien määrää. Olisi syytä miettiä myös tumppiongelman ratkaisemista ravintoloiden läheisyydessä, tai muilla sellaisilla alueilla, jotka on määritelty tupakointialueiksi, esimerkiksi edellyttämällä terassitoiminnalta toimivaa tumppikeräyssuunnitelmaa. Ehdotuksen mukaisesti Suomeen perustetaan yhteensä 150 seisoville pyydyksille tarkoitettua keräyspistettä. Vapakalastuksesta syntyvän muovijätteen vastaanotto puolestaan voitaisiin järjestää kampanjaluonteisesti. Koska kyseessä on täysin uusi keräysvelvoite, tulisi menetelmien toimivuutta pystyä seuraamaan, ja tarvittaessa muuttaa tehokkaammin toimivimmiksi. Luonnonvarakeskuksen ylläpitämien tilastojen mukaan Suomessa on noin 1,5 miljoonaa vapaa-ajan kalastajaa (vuoden 2020 aineisto), jotka kalastivat 265 000 verkolla, 269 000 katiskalla ja rysällä sekä 81 000 merralla (vuoden 2018 aineisto). Syke kyseenalaistaa, onko valittu keräyspisteiden määrä suhteessa kalastajien ja pyydysten määriin. Ehdotuksen mukaan seisovien pyydysten vastaanotto tulisi järjestää tasapuolisesti maan eri osissa, mutta on epäselvää, miten tämä tasapuolisuus todennetaan. Koska Suomessa on verraten paljon vapaa-ajan kalastustoimintaa sekä merialueilla että sisävesissä, on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että kalastusvälineiden keräys kattaa riittävässä määrin molemmat alueet ja että se toteutetaan kalastajia motivoiden. Seisovien pyydysten vastaanoton tulisi painottua alueille – niin sisävesillä kuin merivesillä – joilla kalastuspaine on suurta. Syke pyytää myös miettimään panttijärjestelmän kehittämistä tulevaisuudessa uusien, jatkossa myytävien verkkojen osalta. etenkin verkkojen palautusprosentin nostamiseksi. Muovia sisältäville kalastusvälineille on tarkoitus asettaa 10 %:n keräystavoite. Kyseessä lienee vuotuinen tavoite, mutta olisi syytä selventää, miten tuo 10 % lasketaan. Keräystavoite voisi myös olla kunnianhimoisempi kuin tuo 10 %, sillä kalastusvälineiden keräyksellä voidaan arvioida olevan selkeä vesistöjen roskaantumista vähentävä vaikutus. Luonnosteltu noutopalveluvaihtoehto vapakalastuksen muovirooskaan liittyen tarkoittaa käytännössä sitä, että pyydysten haltijan tulisi säilyttää tarpeettomia kalastusvälineitä siihen saakka, että noutopalvelu saapuu paikkakunnalle tai sen lähistölle. Onko arvioitu, kuinka todennäköisesti tällainen palvelu tavoittaa ihmiset, joilla olisi tarve päästä eroon välineistään? Vai olisiko syytä kehittää mallia, jossa yhdistettäisiin jatkuva keräys kiinteällä keräyspaikalla, esimerkiksi ASiantuntijalausunto 3 (3) Outi Setälä, johtava tutkija Suomen ympäristökeskus (Syke) 30.9.2022 kalastusvälineitä myyvän liikkeen yhteydessä, ja sesonkiluonteisesti kiertävät kampanjaluonteiset keräykset? SYKE pitää myös tärkeänä, että siimat saadaan mahdollisimman tehokkaasti talteen, esimerkiksi sijoittamalla vain siimoille tarkoitettuja jäteastioita sellaisille paikoille, jossa vapakalastusta harrastetaan paljon. Merirooskista eläimille aiheutuvia haittoja ei ole toistaiseksi systemaattisesti selvitetty Suomen merialueilla. Kansalaisilta saadun palautteen valossa siimaroskaa kertyy vapakalastuspaikoille jatkuvasti, ja samaten myös etenkin vesilintujen, kuten hanhien ja lокkien, takertuminen siimoihin on yleistä.

Yleisarviona voi todeta, että SYKE:n näkemyksen mukaan ehdotus antaa varsin vapaat kädet tuottajayhteisölle määrittellä se, miten keräykset toteutetaan ja minne keräyspisteet sijoitetaan. Etenkin vapakalastuksesta aiheutuvan muovirooskan osalta selkeä malli puuttuu. Asiantuntijalausunnon on valmistellut johtava tutkija Outi Setälä, ja valmisteluun ovat osallistuneet ryhmäpäällikkö Tuuli Myllymaa, erikoistutkija Sari Kauppi, ja vanhempi tutkija Pekka Kotilainen.